

Կազմված է 23.04.2021թ.

Տպագրված է 2 օրինակից
Օրինակ 1

Ընդունված է

«Ինքնիշխան Հայաստան»
կուսակցության

2021 թվականի ապրիլի 23-ի
հիմնադիր համագումարի որոշմամբ

Կուսակցության վարչության
նախագահ՝

Դավիթ Սանասարյան

Գրանցված է

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՌԵԳԻՍՏՐԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ
ԿՈՂՄԻՑ

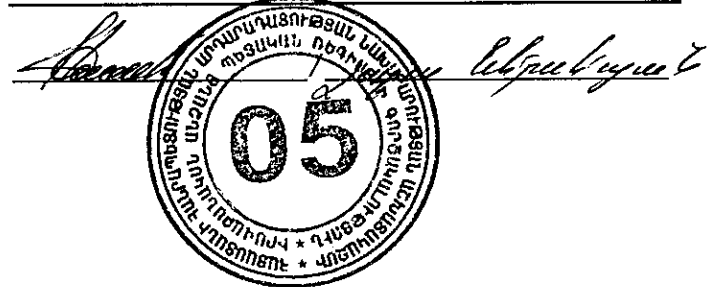
«20» Մայիսի 2021 թ.

Գրանցման համար՝

211.172.1179145

Հարկ վճարողի հաշվառման համար՝

02841531

Ծրագիր

«Ինքնիշխան Հայաստան»

կուսակցության

Երևան 2021

«Ինքնիշխան Հայաստան» կուսակցությունը կենտրոնամետ ուղղվածությամբ, կառավարման ժողովրդավարական սկզբունքներին հավատարիմ քաղաքական ուժ է, որի նպատակն է ամրապնդել Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանությունը, զարգացնել ժողովրդավարական ինստիտուտները, հաստատել հանրային համերաշխություն, արդիականացնել և հզորացնել բանակը, համայն հայության մտավոր, նյութական և մշակութային ներուժը համախմբել հանուն Հայաստանի Հանրապետության զարգացման՝ Հայաստանի Հանրապետության յուրաքանչյուր քաղաքացու ազատության, անվտանգության և բարօրության լիարժեք ապահովմանը հասնելու համար :

«Ինքնիշխան Հայաստան» կուսակցությունն իր գործունեությամբ նպաստելու է Հայաստանի Հանրապետության պետականության հիմքերի ամրացմանը, իրավունքի և օրենքի գերակայությանը, ինչպես նաև կոռուպցիայից զերծ և արդյունավետ կառավարման համակարգի ներդրմանը:

ՓԼՈՒԽ 1. ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Անկախության առաջին իսկ տարիներից, հատկապես՝ 1994թ. հրադարարի ստորագրման և ազատագրված շրջանների վերադարձի շուրջ սկիզբ առած և սխալ հիմքերի վրա դրված անհեռատես բանակցությունների համատեքստում, Հայաստանի արտաքին քաղաքականությունը մի շարք պատճառներով արձանագրեց մեծ հետընթաց: Հայաստան-Ադրբեջան ռազմաքաղաքական հավասարակշռությունը պահպանելուն միտված գործողությունների անարդյունավետությունը, ինչպես նաև՝ պարտադրված և անպատասխան թողնված արտաքին մեկուսացման մեջ հայտնվելը և ոչ պակաս վտանգավոր ինքնամեկուսացման քաղաքականություն վարելը հանգեցրին Հայաստանի քաղաքական և աշխարհաքաղաքական ազդեցության հետզհետե նվազման և անվտանգային սխալ միջավայրի և ճարտարապետության ձևավորման, ինչի հետևանքով ավելի առարկայական դարձավ 2020թ. սեպտեմբերին Արցախի բնակչության ու

Հայաստանի կենսական շահերի դեմ սանձազերծված ագրեսիան, որն էլ իր հերթին այսօր հիմք է դարձել Հայաստանի առջև կանգնած լրջագույն մարտահրավերների և սպառնալիքների:

Դեռևս 2018թ. «Թավշյա հեղափոխությունը» կարող էր լավ և հիմնավոր հնարավորություն դառնալ Հայաստանի արտաքին քաղաքականությունը նոր ընթացագծի և հարացույցի մեջ դնելու համար, սակայն ՀՀ քաղաքական իշխանությունը չշտապեց էական և արդյունավետ փոփոխություններ մտցնել արտաքին քաղաքականության մեջ, այլ նախընտրեց գործող քաղաքականության իներցիայի շարունակությունը, որն ըստ էության, կառուցված էր միջազգային և տարածաշրջանային իրողություններից կտրված, առասպելների և կարծրատիպերի վրա հիմնված կեղծ գաղափարների վրա, որոնք էլ հեշտությամբ դարձան արտաքին և ներքին մանիպուլյացիաների առարկա:

Այսօրվա Հայաստանի իշխանությունների որդեգրած մի շարք մոտեցումները, օրինակ՝ «Հայաստանի արտաքին քաղաքականության մեջ շրջադարձեր չեն լինելու», «Հեղափոխության մեջ չկա աշխարհաքաղաքական ենթատեքստ», «Մենք ոչ ուսամետ ենք եղել, ոչ ամերիկամետ, ոչ էլ այսուհետև ենք լինելու: Մենք ուրիշ սկզբունք ենք դաժանում. չլինել հակառուս և չլինել հակաարևմտյան», արտաքնապես միգուցե գրավիչ, սակայն գործնականում անդեմ, անատամ, ոչ նախաձեռնողական, կրավորական, արձագանքային և Հայաստանի շահերը շրջանցող դիրքորոշումներ են, որոնք է՛լ ավելի սահմանափակեցին և շարունակում են սահմանափակել Հայաստանի խուսավարելիությունը և էապես թուլացրեցին տարածաշրջանային դիրքերը, հատկապես, տարածքային և մարդկային լուրջ կորուստների խճապատկերին՝ մեծացնելով գործոնից գործիքի վերածվելու հավանականությունը:

Հայաստանի նման փոքր երկրի անվտանգության բարձրացման գրավականներից մեկն իր սուբյեկտայնությունն ու արտաքին քաղաքական որոշումներ կայացնելու հարցում ինքնավարության մակարդակի բարձրացումն է: Ասել է թե՛ յուրաքանչյուր երկրի արտաքին կախվածությունների ֆոնը թուլացնելու, հավասարակշռելու և արտաքին աշխարհում խուսավարելիության սահմանները ընդլայնելու կարևորությունն է: Հայաստանի արտաքին քաղաքական ջանքը պետք է ուղղված լինի սպասարկելու ոչ միայն Հայաստանի կենսական քաղաքական ու ռազմաքաղաքական շահը, այլ նաև՝ Հայաստանի հավաքական

հավակնությունը՝ վերականգնել տարածաշրջանային միջավայրում օրակարգ թելադրող և ձևավորող երկրի իր կարգավիճակը:

«Ինքնիշխան Հայաստան» կուսակցության համար ՀՀ արտաքին քաղաքական ոլորտում ռազմավարական առաջահերթություններից է հասնել երկրի սուբյեկտայնության, ինչպես նաև ինքնիշխանության ու քաղաքական ինքնավարության մակարդակների էական բարձրացմանը, ինչն իր հերթին կբարձրացնի Հայաստանի արտաքին քաղաքական կշիռը, ճանաչելիությունն ու տեսանելիությունը, և հետևաբար նաև՝ անվտանգությունը:

Որո՞նք են արտաքին քաղաքականության մեջ օրակարգային այն փոփոխությունները, որ «Ինքնիշխան Հայաստան» կուսակցությունը տեսնում է որպես առաջահերթություն ստեղծված իրավիճակում՝

Մենք համոզված ենք, որ Հայաստանը պետք է որդեգրի մարտնչող և ագրեսիվ արտաքին քաղաքականություն:

Առաջնային պետք է դառնա Հայաստանի նոր միջազգային առևտրա-տնտեսական, իրավա-քաղաքական ու քաղաքակրթական միավորումների, միջազգային կազմակերպությունների մեջ անդամակցության օրակարգը:

Առաջնահերթություն պետք է լինի արտաքին քաղաքական ինքնության մեջ խելամիտ ռազմավարության» (Smart strategy) և «Փափուկ դաշինքների» (Soft alliances) կոնցեպտների մշակումը և կիրառումը՝ ձգտելով դառնալ ձգողականության կենտրոն իր շուրջը քաղաքական, տնտեսական կամ նեղ ոլորտային դաշինքներ ձևավորելու գործում:

Հայաստանի արտաքին քաղաքական ինքնության տարբերակվող բաղադրիչ պիտի հանդիսանա երկկողմ «ռազմավարական գործընկերության» (Strategic partnership) կոնցեպտի որդեգրումն աշխարհաքաղաքական մի շարք ուղղություններով՝ հիմնված իրական և իրատեսական հավակնությունների, պարտավորությունների, հանձնառության և առաքելության ստանձման վրա: Իր երկու հարևանների հետ Հայաստանը գրեթե երեք տասնամյակ ունեցել է «բարիդրացիական», «գործընկերային» կամ «եղբայրական» բնորոշումներ ունեցող, բայց իրական և շոշափելի բովանդակությունից զուրկ հարաբերություններ: Տարիներ շարունակ լինելով շրջափակման մեջ՝ Հայաստանի չի ձգտել այդ երկրների հետ ունենալ ռազմավարական-գործընկերային հարաբերություններ: Հայաստանի համար ռազմավարական-գործընկերային հարաբերություններ ձևավորելու

հրամայականն առաջնահերթ պետք է լինի նաև մեծ Մերձավոր Արևելքի և Մեծ Եվրասիայի, Եվրո-Ատլանտյան, Աֆրիկյան և Հարավ-Ամերիկյան տիրույթներում գործող միջին և մեծ տերությունների հետ փոխհարաբերություններում: Հայաստանը գլոբալ համատեքստում պետք է ունենա հուսալի ռազմավարական գործընկերների արդյունավետ խումբ, որոնց հետ Հայաստանը կապված կլինի երկկողմ պարտավորվածություններ և հանձնառություններ սահմանող համապատասխան ռազմավարական փաստաթղթերով:

Առաջնահերթություն ենք համարում Հայաստանը տարածաշրջանային կարևոր դերակատար և ազդեցություն պրոյեկտող պետության մակարդակի հասցնելու խնդիրը: Դա հնարավոր է միջազգային կազմակերպություններում, օրինակ՝ ՄԱԿ-ում, որակական ակտիվացմամբ, նախաձեռնողականության ավելացմամբ, նոր միջազգային նորմեր ստեղծելով և արտաքին քաղաքական շահ-առաջնահերթություններ ձևավորելով: Միջազգային կազմակերպությունների շրջանակում պետք է ակտիվ ներգրավվել նույն տիպի փոքր կամ միջին պետությունների հետ համատեղ դիրքորոշումներ և համատեղ շահեր ձևավորելու գործընթացի մեջ՝ հիմնված «quit pro quo» (դու ինձ, ես՝ քեզ) սկզբունքի վրա:

Հայաստանի արտաքին քաղաքականությունը պետք է լինի չափելի, հստակ սահմանված առաջնահերթություններով, թիրախներով, ժամկետներով և գործիքներով՝ ի հակադրություն այսօրվա անդեմ, վերացական, արհեստածին իրականության վրա կառուցված արտաքին քաղաքականության:

Տնտեսական բաղադրիչի ուժեղացումը և դրա ինտեգրումը ՀՀ արտաքին քաղաքականությանը պետք է դառնա ռազմավարական ուղղություններից մեկը՝ առաջ տանելով այլ պետությունների հետ խորը և ռազմավարական հարաբերությունների ձևավորումը, նոր առևտրային հարաբերությունների հաստատումը, երկկողմանի ներդրման հնարավորությունների ընդլայնումը:

«Ինքնիշխան Հայաստան» կուսակցության համար առաջնահերթություն է ուժեղ, գրագետ, առաքելությունից չխուսափող, հյուրընկալ և սեփական երկրի գրավչության մասին հստակ գիտելիքներ և առաջնղման տեսլական ունեցող, ծրագրերով և առաջարկներով հանդես եկող և նախաձեռնող դիվանագետների պատրաստումը:

Հրամայական է ԱԳՆ-ի ենթակայության ներքո գործող ուժեղ փորձագիտական խմբի և վերլուծական/ուղեղային կենտրոնի կայացումը:

Առանձնահատուկ կարևորություն պետք է ունենա խորհրդարանական դիվանագիտությունը, փափուկ ուժի կիրառումը, գործընկեր երկրների քանակի էական ավելացումը, անվտանգություն ապահովող միջավայրի բազմազանեցումը: Այս գործիքակազմը հավելյալ ուժ և ագրեսիվություն պետք է հաղորդի արտաքին քաղաքականության հիմնական գծին և ստեղծի նոր հնարավորություններ:

Հայաստանը պետք է դառնա հնարավորությունների երկիր:

Արցախը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքական ինքնության ու անվտանգային շահերի կարևորագույն, բաղկացուցիչ մասն է և որևէ պարագայում չի կարող լինել Ադրբեջանի մաս: Հայաստանի ներկա և նախորդ իշխանությունների վարած անհաշվենկատ, անհեռատես և ռազմաքաղաքական հավասարակշռությունը չափապանած քաղաքականության արդյունքում ստեղծվել է իրավական, քաղաքական և աշխարհաքաղաքական քաոս Արցախի շուրջ, ինչն էլ հանգեցրեց մարդկային և տարածքային ահռելի կորուստների: Հայանպաստ լուծումից հեռացած և տարիներ ձգվող անբովանդակ բանակցությունները պարարտ հող ստեղծեցին թուրք-ադրբեջանական ռազմական ագրեսիայի համար: Ուստի, Արցախի և արցախահայության ապագան մենք տեսնում ենք Հայաստանի տարածքային ամբողջականության վերականգնման և համընդհանուր հայկական անվտանգային շահերի ապահովման տիրույթում: Մենք պետք է ձգտենք Հայաստանում այնպիսի հզոր պետության կառուցման, որը կկարողանա կյանքի կոչել այդ նպատակները:

ԳԼՈՒԽ 2. ԲԱՆԱԿ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ

Ազգային անվտանգության խորհուրդը պիտի ենթարկվի համակարգային, ինստիտուցիոնալ վերակառուցման՝ ձեռք բերելով նոր ֆունկցիաներ, կշիռ և նշանակություն: Այն մեր պատկերացմամբ պետք է լինի պետության համար առկա ռիսկերի և սպառնալիքների գնահատման մեխանիզմներից մեկը՝ իր մեջ պարունակելով ուղեղային կոնտրոնի և՛ ռազմավարության, և՛ քաղաքականության պրոյեկտավորման գործառույթներ:

Ներկայիս ձևավորվող աշխարհակարգի անարխիկ բնույթն ու հակամարտությունների էությունը թույլ չի տալիս Հայաստանի պես փոքր պետություններին իրենց անվտանգությունը վստահել միայն դաշնակից կամ ռազմավարական գերծնկեր մեծ պետություններին: Հետևաբար, մենք վստահ ենք, որ Հայաստանի Հանրապետությունը պետք է ունակ լինի ինքնուրույն ապահովել իր սահմանների վերահսկողությունը և լինել այդ պատասխանատվության հիմնական հասցեատերը:

Ուստի, ՀՀ սահմանապահ ծառայությունն ու համապատասխան զորքերը պետք է ենթարկվեն ֆունդամենտալ ռեֆորմների, փոխելով կառուցվածքը, գործունեության տրամաբանությունն ու գործառույթները, մեծացնելով քանակն ու ներդնելով արագ արձագանքման ուժերի, մոնիթորինգային, սահմանների ժամանակակից վերահսկման և արդյունավետ պաշտպանության ժամանակակից մեխանիզմեր, անձնակազմի պատրաստության: Այն վերջնական տեսքով պետք է դասակարգվի որպես ինքնաբավ, օպերատիվ-մարտավարական առաջադրանքներ կատարելու ունակ լիարժեք զորքեր, որոնք Հայաստանի նկատմամբ ագրեսիայի դեպքում կարող են գործել զինված ուժերի հետ սերտ կոորդինացիայի մեջ՝ լինելով զորքերի կառավարման և վերահսկման ինտեգրված մեկ համակարգի մեջ:

Հայաստանի և Արցախի անվտանգությունն ապահովելու համար պետական քաղաքականությունը պետք է միտված լինի կանոնավոր, պրոֆեսիոնալ և մարտունակ բանակի ձևավորմանը, բանակի սպառազինությունների արդիականացմանը, ռազմարդյունաբերական համալիրի աշխարհագորային հավաքների և զորավարությունների կանոնավոր անցկացմանը, մոբիլ-օպերատիվ արձագանքման հատուկ նշանակության խմբերի ստեղծմանը և դրանց մարտունակության բարձրացմանը, ռազմարդյունաբերական համալիրի զարգացմանը, մրցունակ ռազմական արտադրության հիմնմանը, ժամանակակից հարվածային բանակի ստեղծմանը, ռազմական կրթության բարեփոխումների ծրագիր, բանակի արժեհամակարգի վերաիմաստավորմանը: Սրանք են պետության անկախության, ինքնիշխանության, պետական սահմանների պաշտպանության, տարածքային ամբողջականության և

Ժողովրդի ֆիզիկական անվտանգության գործուն Երաշխիքները, և այս ամենը պետք է զերծ լինի կոռուպցիայից և չարաշահումներից:

Հայաստանի ինքնիշխանության ամրապնդման տեսանկյունից կարևոր է, որ արտաքին ու ներքին անվտանգությունը լիարժեք ապահովող, պետական շահերին հետամուտ, քաղաքական ու քաղաքացիական գործընթացներին չմիջամտող ազգային անվտանգության ու իրավապահ մարմինները համալրված լինեն փորձառու և հմուտ մասնագետներով՝ ունակ չեզոքացնելու հնարավոր բոլոր սպառնալիքները:

Ռազմական ուղրտի նորարարությունների հիմնական նպատակը պետք է լինի մարդկային կորուստների նվազեցումը, նրանց անվտանգության ապահովումը և ռազմական գործողությունների ժամանակ մարդկային գործոնի դերի նվազեցումը՝ օգտագործելով արհեստական ինտելեկտի և ավտոնոմ ռոբոտների տված հնարավորությունները: Այս համակարգերի կիրառումը թեև ունի որոշակի ռիսկեր, սակայն զգալիորեն բարձրացնում է հակառակորդի խոցման էֆեկտիվությունը և համապատասխանաբար ավելի մատչելի է դարձնում մարտական խնդիրների իրագործումը:

44-օրյա պատերազմն ի ցույց դրեց, որ մասսայական և մոբիլիզացիոն բանակների ժամանակաշրջանն ավարտվել է, և տեխնոլոգիաների զարգացման այս մակարդակի պայմաններում վատ պատրաստված մոբիլիզացիոն ռեսուրսով համալրված մեծաքանակ բանակը ի վիճակի չէ լուծել իր առջև դրված խնդիրները: Այս համատեքստում ակնհայտ է դառնում կրած պարտությունից հետո Հայկական բանակի մոդեռնիզացման ուղղությունը: Անհրաժեշտ է սահմանների անվտանգության ապահովման նպատակով ներդնել հետախուզության և խոցման ավտոնոմ համակարգեր, որոնք թույլ կտան քիչ ուժերով և միջոցներով առավել էֆեկտիվ իրականացնել սահմանների պաշտպանությունը: Սահմանների պահպանության գործում այս համակարգերի ներդրումը թույլ կտա զգալիորեն կրճատել անձնակազմը պահպանության ծառայությունից և ակտիվորեն մարզել, ձևավորել ավտոնոմ գործող մոբիլ գումարտակային տակտիկական խմբեր, որոնք առավել օպերատիվ են և ունեն արհեստական ինտելեկտով կառավարվող հետախուզման, կրակային խոցման 24/7 ռեժիմով գործող համակարգեր:

ԳԼՈՒԽ 3. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Նախադպրոցական կրթությունը, հանդիսանալով մարդկային կապիտալի զարգացման կարևորագույն հենասյուն, ՀՀ-ում ունի առաջին հերթին հասանելիության և մատչելիության խնդիր: Գյուղական համայնքներում գերակշռում են այն բնակավայրերը, որտեղ վաղ մանկության զարգացման և կրթության ծառայությունները հասանելի չեն համայնքի բնակիչներին, ինչը ստեղծում է անհավասար պայմաններ կրթության պատրաստվածության տեսանկյունից երկարաժամկետ կտրվածքով:

Հետևաբար լուծումը վաղ մանկության զարգացման և կրթության ապահովման համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծումն է, որը հնարավորություն կտա ունենալ հասանելի և մատչելի միջավայր այլընտրանքային և ներառական ծառայությունների կազմակերպման համար:

Միևնույն ժամանակ նախադպրոցական կրթության, մասնավորապես 5-6 տարիքային խմբի համար կրթական ծառայությունների հասանելիությունը կարևորագույն նախապայման է կրթության համահավասար սկզբնական պայմաններ ապահովելու տեսանկյունից: Սակայն հասկանալի է, որ ներկայիս պայմաններում գործող կրթակարգերով և նորմատիվ իրավական դաշտի շրջանակներում գյուղական համայնքներում գրեթե անհնար է ապահովել մատչելի, հասանելի և ներառական նախադպրոցական կրթություն, քանի որ դա ինչպես ֆինանսական, այնպես էլ մարդկային ռեսուրսների խնդիր է:

Հանրակրթության բազմաբնույթ խնդիրների առկայության պայմաններում, հասկանալով, որ անհնար է բոլոր խնդիրների լուծումը կազմակերպել կարճաժամկետ հատվածում, մեր կողմից առաջարկվող առաջնային լուծումները հիմնվում են հետևյալ ելակետային սկզբունքների վրա.

- Կրթության որակն ապահովվում է դասարանում, այլ ոչ թե քաղաքականության փաստաթղթերում:
- Ծնող-դպրոց-աշակերտ եռանկյունին երեխայի առաջադիմության, հուզական և մարդկային զարգացման և հասունացման կարևորագույն գրավականն է:
- Առաջանցիկ և մրցունակ շրջանավարտ ունենալու համար անհրաժեշտ է ապահովել դպրոցների տեխնիկական հագեցվածությունը:

- Դպրոցները պետք է լինեն և ընկալվեն որպես համայնքային ակտիվ կենտրոններ, որտեղ աշակերտները, ուսուցիչները, ծնողները, տնօրինությունն ու համայնքը հետապնդում են միևնույն շահերը, որտեղ համագործակցությունը, փոխօգնությունը, թիմային աշխատանքները դեպի բարեկեցություն տանող ամենահուսալի ճանապարհներն են:

Ուստի մեր կողմից առաջարկվող լուծումների շարքում առանձնացնում ենք հետևյալը.

- Որակյալ կրթության ապահովման շարժիչ ուժը հանդիսանում է ուսուցչական համայնքը, հետևաբար անհրաժեշտ է ուսուցչի մասնագիտության նոր հետագծի և առաջընթացի հնարավորությունների ծրագիր, որտեղ ուսուցիչն ունի մասնագիտական զարգացման և կատարելագործման հստակ նախագիծ և հնարավորություն: Ուսուցչի մասնագիտությունը պետք է լինի գրավիչ և հետաքրքիր, այդ թվում այն մասնագետների համար, ովքեր պատրաստակամ են մանկավարժության համապատասխան մոդուլներից կրեդիտեր հավաքելուց հետո սկսել ուսուցչի կարիերա: Յուրաքանչյուր ուսուցիչ պետք է մոտիվացված լինի, բաց համագործակցության համար, ինչպես նաև մասնագիտական զարգացման յուրաքանչյուր առաջընթաց պետք է փոխկապակցված լինի սոցիալական կարգավիճակի բարելավմանն ուղղված միջոցառումների հետ:
- Ներկայիս հանրակրթության պայմաններում, երբ մեծամասամբ ծնող-ուսուցիչ երկխոսությունը գնահատականի և աշակերտի վարքագծի շուրջ է, անհնար է ձևավորել համայնք, որը կնպաստի ծնող-դպրոց-աշակերտ կապի ստեղծմանն ու ամրապնդմանը: Լինելով գործող պետական միավոր՝ դպրոցն իր շենքային և մարդկային ռեսուրսների շնորհիվ կարող է դառնալ համայնքի կրթամշակութային զարգացման առաջամարտիկը՝ վերաիմաստավորելով համայնքի բնակիչների առօրյան արտադպրոցական միջոցառումների կազմակերպման միջոցով:
- Անհնար է բավարարել որևէ չափորոշիչային պայմաններ, եթե սովորելու միջոցը, այն է ուսումնական նյութերը, լաբորատորիաները, փորձարարական և նորարար մոտեցումները բացակայում են: Անհրաժեշտ է պետության համար միջազգային ֆինանսական կառույցների միջոցով տրամադրվող ռեսուրսներն արդյունավետորեն ներդնել հանրակրթության համար անհրաժեշտ շենքային պայմանների և

նյութատեխնիկական ապահովման ուղղությամբ, համագործակցել մասնավոր սեկտորի հետ, արդիականացնել դպրոցներն այնպես, որ աշակերտների համար այնտեղ հաճախելը ոչ թե լինի սահմանված պարտականություն, այլև երազանքներին հասնելու ամենակարճ և ամենահետաքրքիր ճանապարհ:

- Հանրակրթության ֆինանսավորման մոդելը վերարտադրում է արդյունաբերական հեղաշրջման՝ այլևս հնացած կրթական առաջարկը: Համայնքահեն կրթական համակարգի ստեղծմանը զուգահեռ առաջարկում ենք նորարար և կայուն ֆինանսական մոդել, որը ինքնաֆինանսավորման հնարավորություններ կստեղծի համայնքում կրթական ծառայություններ ապահովող ինստիտուտների համար:

Հայաստանում գիտության զարգացումն առաջին հերթին տնտեսության զարգացման, աղքատության հաղթահարման, նոր աշխատատեղերի ստեղծման, ազգային անվտանգության ամրապնդման, երկրի մրցունակության և միջազգային հեղինակության բարձրացման գրավականն է: Պետական քաղաքականությունը պետք է մոտիվացիաներ ստեղծի անհատների և խմբերի համար՝ դրանով կանխելով գիտական ներուժի արտահոսքը՝ թույլ չտալով պրոֆեսորադասախոսական, ուսուցչական անձնակազմի ծերացումը:

Պետությունը հաճախ գիտական նվաճումներ ունենալու ճանապարհին ունենում է սահմանափակող դերակատարում: Գիտաաշխատողը, որն ինքնին կապիտալ է, կախման մեջ է հայտնվում տնօրինությունից: Գիտական ոլորտը կարգավորող օրենքները հիմնականում թերի են, անհստակ, ծառայում են առանձին փոքրաթիվ խմբերի շահերին, երաշխավորում դրանց վերարտադրության հնարավորությունը և տրամադրում են մեծամասնությանը ճնշելու, շահագործելու հստակ մեխանիզմներ:

Բուհերը պետական և մասնավոր պատվերների միջոցով պետք է հանդիսանան գիտական-հետազոտական կենտրոններ և գիտության խթանիչներ: Հայաստանի Հանրապետությունն ունի գիտական ներուժ, որը կարող է որոշ ճյուղերում ձեռք բերել համաշխարհային հռչակ:

Գիտական գործունեության մեջ ներգրավված անհատներն ու խմբերը չպետք է ունենան ֆինանսների և ռեսուրսների պակաս, հակառակ պարագայում որոշ ժամանակ անց մենք չենք ունենալու նրանց փոխարինող կադրեր: Գիտական աշխատողների

վարձատրության բարձրացման, գիտական թեմաների ֆինանսավորման ծավալների մեծացման նպատակով անհրաժեշտ է աստիճանաբար ավելացնել հատկացվող պետական ֆինանսական միջոցները հատկապես այն ոլորտներում, որտեղ ամրապնդվում է երկրի անվտանգային միջավայրը, ռազմարդյունաբերությունը, արտահանումը և այլն, ինչպես նաև գտնել դրանց ֆինանսավորման այլընտրանքային եղանակներ և աղբյուրներ՝ մասնավոր ընկերություններից, միջազգային դոնոր կազմակերպություններից, սփյուռքի կառույցներից և այլն:

Այս ամենին զուգահեռ պետության առաջնահերթություններից պետք է լինի հետազոտական, վերլուծական, գիտահետազոտական կենտրոնների արդիականացումը, նորերի հիմնումը և դրանց շարունակական աջակցումը: Անհրաժեշտ են գիտական ենթակառուցվածքների գործունեության նկատմամբ պետական հոգածություն, գիտական և բուհական համակարգերի բարեփոխում՝ մասնավորապես ինքնավարության և ստեղծագործական ազատության երաշխիքների ապահովում և ինտեգրում համաշխարհային համակարգերին, նոր որակի գրադարանների հիմնում և եղածների հազեցում ուսումնական, գիտական և գիտամեթոդական անհրաժեշտ գրականությամբ, հանրակրթական ուսուցման ծրագրերի և մեթոդների համապատասխանեցում ժամանակակից միջազգային պահանջներին: Էլեկտրոնային հարթակների և հավելվածների ստեղծում և կիրառում, գիտություն-տնտեսության ճյուղեր կապի և համագործակցության խթանում:

ԳԼՈՒԽ 4. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության համակարգն անհրաժեշտություն ունի լինել հասանելի, որակյալ, թափանցիկ: Պետական քաղաքականությունը պետք է միտված լինի յուրաքանչյուր քաղաքացու համար անհետաձգելի բժշկական օգնության հասանելիությանը և իրագործմանը:

Առողջապահության համակարգային խնդիրների լուծումները պետք է դիտարկել կրթություն-գիտություն-տեխնոլոգիա-ինովացիա շղթայական կապի համատեքստում՝ ոլորտային բարեփոխումներին զուգահեռ ստեղծելով հասանելի, ներառական և մատչելի սպորտային ու առողջապահական ենթակառուցվածքներ: Պետական քաղաքականության

կենտրոնում պետք է առաջնային լինի մարդու առողջությունը, որը բացի սոցիալական պետության սկզբունք համարվելուց ունի նաև չափազանց կարևոր նշանակություն տնտեսության՝ հետևաբար պետության կայունության և անվտանգության տեսանկյունից:

Կարևոր ենք համարում բժշկական ծառայությունների որակի շարունակական աճը և հասանելիությունը, առողջապահության համակարգի կառավարման արդյունավետության բարձրացումը, հիվանդությունների մշտադիտարկումը և վաղ կանխարգելումը, բնակչության դեղորայքային ապահովվածությանն ու մատչելիությանն ուղղված թիրախային ծրագրերի մշակումը և իրականացումը, առողջ ապրելակերպի արմատավորումը, առողջապահությանն ուղղված ծախսերի նպատակայնության բարձրացումը, էլեկտրոնային առողջապահության ծրագրի արդիականացումը և նորարարական տեխնոլոգիաների ներդրումը, էլեկտրոնային հավելվածների և հարթակների միասնականության ապահովումը, մեկ բժշկին բաժին ընկնող քաղաքացիների թվի նվազեցումը, առողջապահական ծառայությունների գնային քաղաքականության միասնականությունը և վերահսկողությունը, պարտադիր բժշկական ապահովագրության համակարգի աստիճանաբար ներդրումը, լաբորատոր համակարգի զարգացումը, համայնքային հիվանդանոցների շենքային պայմանների բարելավումը, արդիականացումը և հիմնումը, առողջապահական տուրիզմի պոտենցիալի օգտագործումը, նորագոյացությունների դեմ պայքարի ռազմավարությունների ներդրումը և պետական բյուջեում առողջապահական հատուկ ֆոնդի հիմնումը՝ մարդկանց առողջությանը վնասող ապրանքների ակցիզային և ավելացված արժեքի հարկերից, բնապահպանական վճարներից, կանաչ տարածքների հատման համար տույժերից և տուգանքներից մաս հանելով:

ԳԼՈՒԽ 5. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

Տնտեսությունը պետք է զարգանա շուկայական ազատ հարաբերությունների սկզբունքով՝ առավելագույնս սերտաճելով համաշխարհային տնտեսական գործընթացներին: Տնտեսության զարգացման, քաղաքացիների բարեկեցության ապահովման հիմքը մասնավոր հատվածի տնտեսական ներուժի արդյունավետ օգտագործումն է համագործակցության և ազատ մրցակցության պայմաններում:

Տնտեսության զարգացման օրակարգը պետք է ձևակերպված լինի պետության հանդեպ մարդկանց և բիզնեսի վստահությամբ: Անհրաժեշտ է պետական ողջ համակարգը դարձնել կանխատեսելի, բաց համագործակցության գործընկեր բոլոր ձեռներեցների և քաղաքացիների համար: Պետության նկատմամբ վստահության և փոխգործակցության համար անհրաժեշտ նախապայմաններից են դատական անկախ համակարգը, կոռուպցիայից և մենաշնորհներից զուրկ կառավարման համակարգերն ու ինստիտուտները:

Պետական քաղաքականությունը պիտի երաշխավորի սեփականության իրավունքների պաշտպանության արդյունավետ մեխանիզմների ստեղծումը, մենաշնորհային գործունեության սահմանափակումները, բոլոր տնտեսվարող սուբյեկտների համար հավասար պայմանների ապահովումը, ստվերայինության կրճատման համար վճռական քայլերի իրագործումը, գրանցման և արտոնագրման գործընթացների պարզեցումը և բյուրոկրատական խոչընդոտների վերացումը, ընկերությունների գործունեության թափանցիկության ապահովումը, հիպոթեքային, լիզինգային, տնտեսական գործունեության այլ տեսակների կարգավորման օրենսդրական մեխանիզմների ստեղծումը:

Հայաստանի Հանրապետությունում վերը նշվածն իրագործելու համար անհրաժեշտ է օրենքի գերակայության հաստատում, օրենքի առջև բոլորի հավասարության ապահովում, գործարարների համար մեկնարկային հավասար հնարավորությունների ստեղծում, տնտեսության գերակա ուղղությունների ճշգրտում, արդյունաբերության ապակենտրոնացում, գիտարարության և տեխնոլոգիաների ներդրում, միջազգային չափորոշիչներին համապատասխան արտադրանքի թողարկման խթանում, արտահանման խրախուսման քաղաքականության արմատավորում, ներդրումների համար բարենպաստ միջավայրի ձևավորում, հարկային ճկուն քաղաքականության մշակում և կիրառում, արտահանման ուղղվածությամբ տնտեսության առանցքային ճյուղերի արտադրանքի մրցունակության բարձրացման համար համալիր ծրագրերի իրագործում, փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման համար անհրաժեշտ պայմանների ապահովում, բանկային համակարգի զարգացում, արժեթղթերի շուկայի կայացմանը ցուցաբերվող աջակցություն:

Քաղաքացիական ավիացիան տնտեսության շարժիչ ուժերից մեկն է: Անհրաժեշտ է վերանայել Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական ավիացիայի կոմիտեի կառուցվածքը, այն համապատասխանեցնելով ինքնաբավության և տեխնիկական կարգավորումների լիարժեք իրականացման միջազգային պահանջներին, առանց հապաղելու զբաղվել ՔԱԿ համապատասխան մասնագետների պատրաստմամբ և որակավորումների վերականգնմամբ, ստեղծել Հայաստանում մրցունակ և ինքնաբավ ավիացիոն շուկա:

ԳԼՈՒԽ 6. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

Գյուղատնտեսության հիմնախնդիրները հիմնականում պայմանավորված են հողերի մասնատվածության, սեփականաշնորհված փոքր մասնաբաժինների և դրան ավելացրած հողերի ոչ արդյունավետ կառավարման հետ: Ըստ որոշ տվյալների, վարելահողերի մոտ 50% չեն օգտագործվում սեփականատերերի կողմից: Այստեղ անհրաժեշտություն կա օրենսդրական միջամտության, ինչպես նաև մոտիվացիոն մեխանիզմների մշակման՝ միտված վարելահողերի մշակությանը:

Իսկ ինչ վերաբերում է արդեն մշակվող հողատեսքերին՝ ապա այս պրակտիկան նույնպես անարդյունավետ է: Հիմնական գերխնդիրը հողերի արտադրողականության ցածր մակարդակն է, որը սակայն ունի բազմաթիվ խորքային պատճառներ: Նշենք մի քանիսը.

- Սերմերի, վառելիքի, պարարտանյութերի, քիմիկատների որակյալ և մատչելի հասանելիության դժվարությունները և բարձր սակագները
- Մաշված և հնացած գյուղական տեխնիկան
- Կոոպերացիայի բացակայություն կամ անարդյունավետությունը
- Ոչ գիտելիքահեն գյուղատնտեսության վարման մշակույթը
- Գյուղատնտեսության, գիտության, հետազոտության ոլորտների միջև կապի բացակայությունը
- Պետության աջակցության մեխանիզմների անկատարությունը և թերիությունը

Արտադրողականության խնդիրն առկա է գրեթե բոլոր ճյուղերում: Այն խիստ առնչվում է նաև գյուղական աղքատության հետ, այսինքն արտադրողականություն

բարձրացնելով հնարավոր է ավելացնել գյուղացիների/ֆերմերների եկամուտները և հետևաբար իջեցնել աղքատության մակարդակը:

Ընդհանուր առմամբ Հայաստանը կարիք ունի գյուղատնտեսության ռազմավարության մշակման նոր մոդելի ստեղծման, որտեղ պետք է նշվի, թե ինչ գյուղատնտեսության տեսական և կարիք ունի Հայաստանի Հանրապետությունը, որպեսզի դառնա մրցունակ, ժամանակակից և գիտելիքի/տեխնոլոգիաների վրա հիմնված պետություն: Գյուղատնտեսական ոլորտը նաև ուղիղ կապ ունի պարենային անվտանգության հետ և ինքնաբավության հարցերին, հետևաբար այն նաև ազգային անվտանգության խնդիր է: Նշված ռազմավարության մշակումը Հայաստանի Հանրապետության պետական քաղաքականության առաջնահերթություններից մեկը պետք է դառնա, նպաստելով ոլորտում արտադրողականության բարձրացմանը, արտադրանքի ծավալների ավելացմանը, գյուղատնտեսական ապահովագրության աստիճանական ներդրմանը, գյուղատնտեսական վարկերի տրամադրման պետական աջակցությանը, հակակարկտային ցանցերի, ցրտահարությունները չեզոքացնող, ոռոգման արդյունավետ համակարգերի ներդրմանը և աշխարհագրության ընդլայնմանը, գյուղատնտեսական տեխնիկայի լիզինգի պետական աջակցությանը:

ԳԼՈՒԽ 7. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Դատական իշխանության անկախության բացակայությունը մեծագույն մարտահրավերներից է: Ուստի դատական իշխանության բարեփոխումն առաջնային է, որն իր հետ պարտադիր բերելու է տնտեսական ցուցանիշների բարելավման և հասարակական համերաշխության ամրապնդման:

Հայաստանի Հանրապետության կայուն և անցնցում զարգացման համար իրապես անհրաժեշտություն է անկախ, արդյունավետ, կոռուպցիայից և հովանավորչությունից զերծ դատական իշխանություն ունենալը՝ արմատական փոփոխություններ իրականացնելով ոչ միայն դատարաններում, այլև դատախազական ու քննչական մարմիններում և արդարադատության արդյունավետությունն ապահովող այլ մարմինների գործունեության ոլորտներում, ինչպես նաև անցումային արդարադատության գործիքակազմի կիրառման միջոցով իրավունքի գերակայության հաստատում:

Դատաիրավական բարեփոխումների նպատակը պետք է լինի Հայաստանում քաղաքացու և մարդու պաշտպանվածության երաշխավորումը, անկախ դատական իշխանության ստեղծումը, հանրային համերաշխության, օրենքի առջև բոլորի հավասարության և փոխվստահության մթնոլորտի ձևավորումը: Դատաիրավական բարեփոխումների և դրա արդյունքում անկախ և անաչառ դատարանների ձևավորմամբ Հայաստանն առավել գրավիչ և վստահելի պետության հայտ կարող է ներկայացնել, իսկ դատարանների վերջնական վճիռները չեն առաջացնի անվստահություն և հասարակական լայն բևեռացում, զերծ կպահեն Հայաստանը քաղաքական, իրավական ճգնաժամերից:

Անհրաժեշտ է բացառել ընտրակեղծիքներով, ընտրողների փոքրամասնության քվեն ստացած ցանկացած իշխանության ձևավորում, ապահովել ՁԼՄ-ների իրական անկախությունը, ապահովել ժողովրդավարական, բաց, հրապարակային ու արդար ընտրությունների անցկացում, հասարակության մեջ առկա հակասությունները լուծել փոխհամաձայնությունների եւ հանդուրժողականության հենքի վրա, երաշխավորել քաղաքական ընդդիմության իրավունքները, սահմանել քաղաքացիական վերահսկողություն ուժային կառույցների նկատմամբ, քաղաքական կայունության և ճգնաժամերից խուսափլու նպատակով օրենսդրական բարենպաստ պայմաններ ապահովել կուսակցությունների, դրանց դերի բարձրացման և քաղաքական մշակույթի ձևավորման համար:

ԳԼՈՒԽ 8. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱԶԱՓ ԶԱՐԳԱՅՈՒՄ

Երկրի տարածքային սոցիալ-տնտեսական զարգացման անհամաչափությունները սոցիալական ու տնտեսական զարգացման մակարդակների շեղումներն են, որոնք, որպես արդյունք, խոչընդոտում են տնտեսական աճն ու կայուն մարդկային զարգացումը: Տարածքների բնակլիմայական առանձնահատկությունները, արտադրողական ուժերի ու բնական ռեսուրսների անհամաչափ բաշխումը, տնտեսական զարգացման, սոցիալական, ժողովրդագրական ու մշակութային տարբերությունները պայմանավորել են տարածքային միավորների զարգացման մակարդակների անհամաչափություններ: Տնտեսական զարգացումը կենտրոնացել է Երևանում և որոշակի տարածքներում, որպես արդյունք՝

առաջացնելով կենսամակարդակի/աղքատության ու մարդկային զարգացման բնութագրիչների խիստ արտահայտված տարբերություններ:

Համայնքների տնտեսական ու սոցիալական զարգացման անհամաչափությունները պայմանավորված են այնպիսի հիմնական գործոններով, ինչպիսիք են՝ համայնքի բնակչության թիվը և սոցիալ-ժողովրդագրական կազմը, դրա բարձրությունը ծովի մակարդակից, սահմանամերձությունը, հեռավորությունը տնտեսական զարգացման մոտակա կենտրոնից, տնտեսական ու սոցիալական ենթակառուցվածքների առկայությունը և վիճակը, դիրքը միջհամայնքային ու հանրապետական նշանակության ճանապարհների նկատմամբ, գյուղատնտեսական նշանակության հողերի քանակն ու որակը, դրանց ոռոգման առանձնահատկությունները, գործող արտադրական հզորությունների քանակը, համայնքի ֆինանսական կարողությունները և այլն:

Պետական քաղաքականությունը պետք է ապահովի տարածքներում, հատկապես՝ գյուղական վայրերում, ենթակառուցվածքների և մատուցվող համայնքային ու հանրային ծառայությունների որակի բարելավմանը, հասանելիությանն ու արդյունավետության բարձրացմանը, տարածքների զարգացմանն ուղղված պետական, դոնորական և մասնավոր ներդրումների ու ծրագրերի համակարգմանն ու արդյունավետության բարձրացմանը, միջհամայնքային համագործակցության ընդլայնմանը:

Տարածքային զարգացման նպատակային քաղաքականությունը պետք է ուղղված լինի Երևանից դուրս տարածքներում՝ մարզերում ու համայնքներում տնտեսական աճի խրախուսմանը և սոցիալական զարգացմանը: Այն պետք է ապահովի առավել ցածր զարգացում ունեցող տարածքների տնտեսական առաջանցիկ զարգացման տեմպեր և միջնաժամկետ հեռանկարում դրանց զարգացման մակարդակների աստիճանական մոտեցում միջին հանրապետական մակարդակին: Միաժամանակ, այդ քաղաքականությունը պետք է ապահովի նաև տարածքների զարգացման տեմպերի մոտեցումը միմյանց և դրանց համաչափ զարգացումը երկարաժամկետ հեռանկարում:

Զարգացման այսպիսի քաղաքականությունը պետք է ներառի մի շարք հիմնարար միջոցառումներ, որոնք կխրախուսեն տարածքներում տնտեսական ու ներդրումային ակտիվության աճը: Դրանց մեջ էական դեր կխաղա ինչպես պետական, այնպես էլ, հատկապես մասնավոր ներդրումների վերաուղղումը Երևանից դեպի ՀՀ տարածքներ՝ այլ

քաղաքներ և գյուղական բնակավայրեր՝ նպատակ ունենալով խրախուսել ու նպաստել տարածքային «աճի բևեռների» ձևավորմանը: Տնտեսական աճի խրախուսումը ՀՀ տարածքներում կնպաստի կենսամակարդակի, զբաղվածության ու մարդկային զարգացման տարածքային անհամաչափությունների մեղմմանը:

Տարածքային «աճի բևեռները» պետք է ձևավորվեն ինչպես քաղաքային, այնպես էլ գյուղական վայրերում, ընդգրկեն ինչպես առանձին համայնքներ, այնպես էլ համայնքների խմբեր: Դրանք այն համայնքները կամ դրանց խմբերն են, որտեղ առաջանցիկ տնտեսական ու սոցիալական զարգացման տեմպերի խրախուսումն ու ապահովումը առաջ կբերի մոտակա համայնքների ու, ընդհանուր առմամբ, տարածքի զարգացման տեմպերի արագացում: Ուստի, տարածքային զարգացման անհամաչափության հաղթահարումը թելադրում է տարածքային միավորների, մասնավորապես՝ համայնքների համագործակցություն և միավորում՝ սոցիալտնտեսական զարգացման տարբեր բնագավառների խնդիրների լուծման շուրջ:

ԳԼՈՒԽ 9. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐ

Ջրային ռեսուրսների արդյունավետ և կայուն կառավարումն առաջին հերթին առնչվում է Սևանա լճի հիմնախնդրին: Սևանը կարիք ունի փրկության: Այն համարվում է ծերացող լիճ, և եթե հրատապ միջոցառումներ չիրականացվեն ափամերձ հատվածները շենք-շինություններից, աղբից, բուսականաձկնոցներից մաքրելու գծով, ապա 50-100 տարի հետո այն կարող է ուղղակի վերածվել ճահճի: Սևանի փրկությունը ենթադրում է համալիր և ինտեգրված միջոցառումներ, և մակարդակի բարձրացումը իհարկե նախապայմաններից մեկն է:

Երկրորդ հիմնախնդիրը վերաբերում է Արարատյան դաշտում ստորերկրյա ջրերի անխնա օգտագործմանը ձկնարդյունաբերական նպատակներով: Ռազմավարական առումով Արարատյան դաշտը ձկնարդյունաբերությունը զարգացնելու ամենանպատակահարմար վայրը չէ, և վերոնշյալ ջրերը կարող են առավել արդյունավետ օգտագործվել ոռոգման և խմելու ջրերի աղբյուր դառնալու նպատակներով, որից ստացված ուղղակի եկամուտներն ու դրական երկարաժամկետ ազդեցությունները կարող

են նոր խթան հանդիսանալ գյուղատնտեսության՝ հետևաբար նաև տնտեսության և անվտանգության տեսանկյունից:

Հայաստանն ունի խմելու և ոռոգման ջրերի կուտակման ահռելի մեծ պոտենցիալ: Հարկ է նշել, որ միայն ձնհալքի հետևանքով Հայաստանում յուրաքանչյուր տարի ավելի քան 7մլրդ. խորանարդ մետր քաղցրահամ ջրի պաշար է կուտակվում, որի միայն մեկ երրորդն է օգտագործվում: Հետևաբար ջրերի կուտակումը մեծ ու փոքր ջրամբարների կառուցման ձևով հսկայական նշանակություն կարող է ունենալ ոռոգվող հողատարածքների ավելացման, ինչպես նաև քաղցրահամ ջրի կուտակման տեսակետից:

Հաջորդ կարևոր ուղղությունը հողային ռեսուրսների արդյունավետ և կայուն կառավարումն է: Ըստ որոշ ուսումնասիրությունների Հայաստանում էրոզացված է ընդհանուր հողերի մոտ 47 %-ը, իսկ էրոզիայի դիսկը առկա է հողատեսքերի մոտ 75 % վրա: Հետևաբար էրոզիայի կանխարգելումը և վերահսկողությունը հսկայական նշանակություն կարող են ունենալ հողային ռեսուրսների պահպանության, ինչպես նաև հողերի բերրիության բարձրացման տեսակետից: Էրոզիայի կանխարգելման տեսակետից առավել արդյունավետ միջոցներ են տնկարկների, համայնքային և ոչ համայնքային անտառների հիմնումը, բիոինժեներական միջոցառումները, ինչպես նաև արոտների կայուն կառավարումը:

Գոյություն ունեն Հայաստանում անտառածածկ տարածքների տարբեր վիճակագրական տվյալներ: Լավագույն դեպքում ՀՀ-ում անտառածածկ տարածքները կազմում են մի փոքր ավել, քան 11%-ը, իսկ վատագույն դեպքում այն կարող է լինել 8%: Բոլոր դեպքերում ՀՀ կարիք ունի անտառածածկ տարածքների ավելացման: Հայաստանը միջազգային պարտավորություն է ստանձնել մինչև 2050թ. անտառածածկ տարածքների քանակն ավելացնել և հասցնել մոտ 20%-ի: Սա չափազանց հավակնոտ գերնպատակ է՝ իսկ ըստ որոշ մասնագիտական վերլուծությունների՝ անհնար, քանի որ բացակայում են անհրաժեշտ քանակի և արտադրողականության տնկարանները:

Անտառների ավելացման ուղղությամբ կարևոր է աշխատանքների իրականացումը մի քանի ուղղություններով: ՀՀ-ում անտառների գերակշռող մեծամասնությունը (առավել քան 95 %) պետական են, ուստի պետությունը պետք է քայլեր ձեռնարկի այդ ուղղությամբ: Երկրորդ ուղղությունը համայնքային անտառների հիմնումն է: Այդ ինստիտուտը գրեթե

բացակայում է ՀՀ-ում՝ չնայած օրենսդրությունը թույլատրում է ունենալ համայնքային անտառներ: Որոշ պիլոտային ծրագրեր և փոքր քայլեր կատարվել են միջազգային կազմակերպությունների կողմից, բայց դրանք բավարար չեն: Ուստի՝ հաշվի առնելով միջազգային փորձը պետք է՝ մասշտաբայնացնել/ընդլայնել նշված քայլերը այդ ուղղությամբ:

Պետք է բացառել բնական ռեսուրսների գերշահագործումը, նվազագույնի հասցնել շրջակա միջավայրի, վրա բացասական ազդեցությունները, իրականացնել բնական ռեսուրսների համալիր կառավարում և դրանց նկատմամբ սահմանել վերահսկողությունը:

Էկոլոգիական կրթության զարգացումը կենսաբազմազանության պահպանության, անտառների ապօրինի հատումների կանխման, շրջակա միջավայրի պահպանության և թափոնների կառավարման նախապայմաններից է:

ԳԼՈՒԽ 10. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԵՎ ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Սոցիալական քաղաքականությունը պետք է միտված լինի աղքատության վերացմանը, սոցիալական արդարության ապահովմանը, կենսաթոշակների համապատասխանելիությանը սպառողական զամբյուղին և մարդու արժանապատվությանը, զբաղվածության և ծնելիության խթանման խնդիրները լուծելուն, որի համար անհրաժեշտ է բնակչության իրական եկամուտների անշեղ աճի ապահովում:

Պետական քաղաքականությունը պետք է խրախուսի մեծ ընտանիքների գոյությունը: Ժողովրդագրական քաղաքականության հիմնական նպատակը պետք է լինի մեծ ընտանիքների ստեղծման խրախուսումը և կանանց զբաղվածության բարձր մակարդակի պահպանումը: Մասնավորապես երկարատև հետծննդյան արձակուրդի տրամադրումը, երեխայի ծննդյան նշանակալի վճարումները և երեխաների համար ամսական նպաստները, երիտասարդ մայրերի աշխատանքային ժամերի կրճատումը, ինչպես նաև պետական մանկապարտեզների հասանելիությունը, նախակրթարանների և զարգացման կենտրոնների որակական և քանակական աճը:

Միևնույն ժամանակ, չնայած այն հանգամանքին, որ Հայաստանի Հանրապետության համար կարևոր է դեպի հայրենիք մարդկանց ներհոսքը, բնակչության

ծերացումը և դրա հետևանքները չի կարող կանխել միայն ներգաղթը՝ առանց մշակված, հետևողական և շարունակական ժողովրդագրական քաղաքականության, ինչի արդյունքները տեսանելի դառնալու համար շատ երկար ժամանակ է պահանջում: Իր հերթին ծնելիության նվազումը և հետագա փոփոխությունները կարող են կապված լինել ոչ այնքան քաղաքականության փոփոխության, որքան սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի հետ: Օրինակ մինչև 30 տարեկան անձանց շրջանում բարձր գործազրկությունը, բնակարանային ծախսերը, ծնողների հետ ապրող երիտասարդների մեծ թիվը և այլն:

Քաղաքական ոչ մի միջամտություն ինքն իրեն չի կարող բոլոր իրավիճակներում հաղթահարել ցածր ծնելիությունը: Իհարկե, առանձին քաղաքական գործիքների օգնությամբ պետություններին երբեմն հաջողվել է դանդաղեցնել ծնելիության անկումը, սակայն արդարացի չի լինի այս հաջողությունները մեկ միասնական քաղաքական մեխանիզմի հետ կապելը: Փոխարենը պետք է խոսել ավելի շատ ծնունդներին նպաստող սոցիալական, տնտեսական և քաղաքական միջավայր ստեղծելու մասին: Եվ նման միջավայր կարող է ստեղծվել միայն մի քանի տարբեր քաղաքական միջոցների համադրմամբ:

Հայաստանում ծնելիության ցուցանիշների վրա մեծ ազդեցություն է ունեցել տնտեսական բաղադրիչը: Կանանց եկամտի մակարդակն ուղղակիորեն կապված է ծնելիության հետ: Կանանց աշխատանքը խրախուսող քաղաքականությունը կարող է նպաստել տնտեսական աճին, բայց այն վերջնարդյունքում կհանգեցնի ծնելիության ցածր մակարդակի, եթե այն չուղեկցվի համապատասխան ընտանեկան քաղաքականությամբ, որը կանանց թույլ կտա համատեղել աշխատանքը երեխայի ծննդի և դաստիարակության հետ: Երեխաների խնամքի համար տրվող արձակուրդը շատ կանանց հնարավորություն տվեց երեխաներ ունենալ և միաժամանակ պահպանել իրենց աշխատանքը:

ԳԼՈՒԽ 11. ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓՅՈՒՌՔ

Հայաստանի Հանրապետությունը պետք է կարողանա համագործակցել յուրաքանչյուր սփյուռքահայի հետ՝ ձևավորելով ընդհանուր նպատակներ, ռազմավարություն և ճանապարհային քարտեզ: Հայաստանը պետք է դառնա սփյուռքահայ տարբեր համայնքներին կապող օղակը, հաղորդակցման գլխավոր կենտրոնը: Սփյուռքն իր

- հերթին Հայաստանի և աշխարհի միջև քաղաքական, տնտեսական, մշակութային, կապի և համագործակցության լավագույն հարթակն է:

• Հայաստանը պետք է աջակցի Սփյուռքի հայկական կրթական օջախներին, երիտասարդական, ուսումնական-ազգային, մշակութային կազմակերպություններին, ամրապնդի կապերը Հայաստանի և Սփյուռքի հայ երիտասարդների միջև:

Հայաստանը, Արցախը և Սփյուռքը պետք է համագործակցեն տարբեր կառույցների հետ աշխատանքներում, ունենան միասնական ռազմավարություն և պլանների հաջորդական կիրառություն, աշխատեն թիրախային ուղղություններով, նպաստեն մայր Հայաստանի միջազգային, տարածաշրջանային դերի բարձրացմանը:

ԳԼՈՒԽ 12. ԶԲՈՍԱՇՐՋՈՒԹՅՈՒՆ

• Հայաստանում զբոսաշրջությունը, նրա գրավչությունը մեծացնելու համար
անհրաժեշտություն է ստեղծել, կատարելագործել զբոսաշրջության զարգացման պետական
• ռազմավարությունը, ձևավորել հստակ նպատակներ և գործողությունների ծրագրեր՝
• Հայաստանի զբոսաշրջային ներուժը վերածելով ներքին և միջազգայնորեն գրավիչ,
մրցունակ զբոսաշրջության արդյունաբերության: Պետական քաղաքականության
նպատակը պետք է լինի Հայաստան այցելուների թվի ավելացումը, ներքին
զբոսաշրջության դինամիկ աճը, զբոսաշրջային առաջարկների բազմազանությունը,
Հայաստանում զբոսաշրջիկների գտնվելու ժամանակահատվածի երկարաձգումը և ծախսի
հնարավորությունների ընդլայնումը, ենթակառուցվածքների և մատուցվող
ծառայությունների որակի բարելավումը, համաշխարհային զբոսաշրջային քարտեզում
Հայաստանի դիրքի բարելավումը:

• Զբոսաշրջության զարգացմամբ նպաստել ազգային եկամուտի ավելացմանը,
Հայաստանի համաչափ տարածքային զարգացմանը, քաղաքացիների կենսամակարդակի
բարձրացմանը, նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը, համայնքային տուրիզմի նոր
ուղղությունների ձևավորմանը և զարգացմանը, ինչպես նաև տեղական ավանդույթների
վերականգնմանը, զբոսաշրջային արդյունքների դիվերսիֆիկացիա, նոր զբոսաշրջային
երթուղիների ձևավորմանը և Հայաստանը միջազգային ու ներքին շուկաներում պատշաճ

ներկայացմանը, ոլորտի վիճակագրական և տեղեկատվական համակարգերի կատարելագործմանը:

Պետական քաղաքականությունը պետք է ուղղված լինի համաշխարհային շուկայում Հայաստանի նկարագրի՝ որպես անվտանգ, կայուն, մատչելի, բազմակողմանիություն ապահովող երկրի ձևավորմանը, ինչպես նաև ոլորտում ներգրավված մարդկային ռեսուրսների մասնագիտական կատարելագործմանը նպաստող ծրագրերի մշակմանը և հանրապետության տարածքում ժամանակակից զբոսաշրջային տեղեկատվական միասնական ցանցի ներդրմանը, գյուղական զբոսաշրջության զարգացման՝ ռազմավարության մշակմանը՝ նպաստելով գյուղական համայնքներում աղքատության մակարդակի նվազեցմանը, տարածքային համահավասար զարգացմանը:

Հայաստանն ունի հնարավորություն կատարելագործելու հանգստի, մշակութային, կրթական, հասարակական, մարզական, ռեկրեացիոն, գործարար, գաստրո, բնապահպանական, կրոնական, ազգագրական, տրանզիտային, գյուղական, էքստրեմալ զբոսաշրջային տեսակներն ու ուղղությունները՝ ապավինելով նորագույն տեխնոլոգիաների կիրառմանը, ենթակառուցվածքների որակական արդիականացմանը և տարողունակության ավելացմանը, պետական քաղաքականության միասնականությանը և ռազմավարության հետևողական կատարմանը: